

ABC našega političnega trenutka v pričakovanju pomladi

A) Nenavadno je v pozni jeseni razpravljati o pomladi, saj so naše misli jeseni običajno usmerjene na prihajajočo zimo: na zmrzali in poledice. Letošnja jesen nam je postregla z zgodnjimi poledicami in na cesti Bratstva in enotnosti drsijo v jarke in se prevračajo številni črni mercedesi, ki prevažajo trdne domače dogovore, zanesljive politično-varnostne ocene ter sodbe, pa številne inflacijske zahtevke ter diplomatsko pošto. To se dogaja oklopnemu furgonu, natovorjenemu menda z nečistimi devizami, ki jih vozijo v smeri od letališča proti bančnim pralnicam, potem pa k skrivnostnim uporabnikom. Podobne premike doživljajo velika osebna vozila, naložena s posebnimi posojili, ki brnijo po naročilu svojih vsemogočnih internih uporabnikov proti morskim vilam. Nič bolje se ne godi praznim Agrokomerčevim tovornjakom. Šolski avtobusi z zlizanimi gumami se komaj držijo ceste. Vozniki prve pomoči zahtevajo od nezvestnih ponesrečencev participacijo, predno se odpravijo na negotovo vožnjo. Tudi vožnje avtobusov z demonstranti s parolami o bratstvu in enotnosti, ki preklinjajo brate iz zahodnega dela države, od koder bojda prihaja zmrzal, niso zanesljive. Zmrzal ogroža jugovzhodne predele, kjer se srečujeta koloni soobčanov in vaščanov različnega rodu, ki korakata brez pozdrava ena mimo druge, vsaka v nasprotni smeri po poledeneli cesti, ne da bi sosed pomagal sosedu. Zamujajo tovornjaki s kruhom, ni soli ali peska za posipavanje, da bi vožnja bila bolj varna, semaforji na križiščih so pokvarjeni.

Šefi zamenjajo nekaj voznikov, čeprav se potniki pritožujejo, eni šefi zmerjajo druge, vendar vozila se kljub temu prevračajo in zamujajo. Eni vozniki podijo druge s poledenele ceste in jim pravijo, naj svoje ljudi in tovore vozijo po bolj vzdrževanih cestah, ki vodijo v tuje kraje. Njihovih tovorov tako nihče ne mara in jih ne bodo mogli iztovoriti. Potniki se bojijo, eni so zaskrbljeni, drugi bežijo, tretji protestirajo in hočejo varno vožnjo. Zaseda proti-zmrzalni svet, svet prijateljev cest, odbor za ceste, sveti in poslovni odbori podjetij za vzdrževanje cest, jesenska in zimska služba, pogrebni zavodi, komunala, republika in zveza, vlada v senci in na soncu, tridomni parlamenti, vse subjektivne sile, ki dajejo javnosti objektivne predloge, nastale v njeni aktivni bazi ipd. Mnogi merodajni odgovarjajo, da bo spomladi posijalo sonce in da se pripravlja predpis o tem, ki bo to zagotovo omogočil. Ni torej čudno, da v pozni poledeneli jeseni mislimo na pomlad, čeprav nas zima šele čaka. Toda o pomladi razmišlja vsak na svoj način, kar je prav, ni pa prav, da eden drugega prav nič noče razumeti. Kaj pa, če se bo zima podaljšala v pomlad in bo promet na avtocesti bratstva in enotnosti predolgo ogrožen, da bo zastal?

B) Ena od verzij razmišljanj o pomladi so slovenska, v »Večernih novostih«¹ piše Aleksander Vojvodić (Delo, 3. 12. 1988 – iz jugoslovanskega časopisja), ko našteva nekatere ideje te pomladi, ki temeljijo na ideji svobode, govora, neformalnih gibanjih, težnjah po večstrankarskem sistemu, na posebnem odnosu do JLA. Pomlad »zdravega razuma« (verjetno zametki združevanja razumnikov), kmečko zvezo kot opozicijsko stranko, pa javno podporo obsojencem pred vojaškim sodiščem šteje med pojave, ki govorijo, da »organizirane« sile ZK in SZDL nimajo vseh niti v svojih rokah. Člankar ne dela napak, ko našteva nekatere pojave, ne pa vseh,

ki odsevajo zametke idejnega in političnega prebujanja v Sloveniji, pri tem pa se seveda ne spušča v izvore teh pojavov in v vzroke za njihov nastanek. Prav tako ni bilo mogoče pričakovati, da bi analiziral družbene okoliščine globoke socialne, ekonomske, politične, idejne, vrednotne, medetnične ipd. krize, v kateri so ti pojavi nastali. Njegova napaka pa je po mojem mnenju, da ne dojema bistva prebujajočih se pluralističnih teženj v Sloveniji, brez katerih ni stvarne demokracije. Te težnje so kritični odgovor na neuspešno monistično politiko organiziranih sil ZK, ki so predolgo skušale držati vse niti v svojih rokah, in tako postale neposredno odgovorne za globino krize, ki jo preživljamo. Voluntaristično »dogovarjanje« in odločanje, zanemarjanje pretoka domačih in tujih idej, neupoštevanje dosežkov znanstveno-raziskovalnega dela, zaviranje spopada idej in konceptov, manko tekmovanja in odgovornosti ipd. – vse to je pripeljalo našo družbo v zaostajanje, vsestransko krizo, ki je že močno preprežena s pojavi socialne patologije. Ljudje, mladina hočejo živeti in ustvarjati v svoji rodni družbi, se zaletavajo nekaj časa v neodmevni, okosteneli sistem, ki ostaja brez odmeva, potem pa se sprožajo neformalne spodbude, ki se razraščajo in začnejo prodirati v nekoliko bolj odprte in tolerantne institucije ter nekatere od njih jih začnejo sprejemati. To poteka v obliki predlogov, zahtev, protestov, pa tudi ekscesov. In tako smo na razpotju. ZK po dolgem času začenja spoznavati škodljivost svoje monopolne spojenosti z oblastjo, SZDL se odpira, mladinska organizacija ubira bolj avtonomna alternativna pota, ekološke katastrofe združujejo privrženca zaščitnikov okolja; kmetje se združujejo, ker doslej njihovega glasu ni bilo čuti in so ostajali brez avtentičnega predstavnštva; brez svobode govora, združevanja, nastopanja ni demokracije, ki je lahko le idejno in politično pluralistična. Zatorej so to gibanja za uveljavitev teh pravic, svoboščin in za njihovo zaščito.

V javnosti hkrati narašča velika občutljivost za kršenje osebnih, političnih, nacionalnih pravic in svoboščin, do katerih prihaja v represivnih institucijah, in sicer zaradi njihovega tabuiziranja in premajhne javne kontrole nad njihovim delovanjem. Iz te kontrole ne more biti izvzeta nobena institucija. Ko se začenejo koraki proti tako zasnovani demokraciji, se takoj pojavi nujnost odpiranja množičnih medijev in njihove večje osamosvojenosti od centrov politične moči, z možnostmi sporočanja alternativnih pogledov. Če so v Sloveniji ta prodor opravili neoficialni, predvsem mladinski mediji in s tem postali vplivni, to ne pomeni nekritičnosti do njih, kaže pa predvsem na izjemno velik interes javnosti za takšno informiranje in publicistiko, ki daje možnosti obstoja pluralističnih informacij in hkrati spodbuja takšne procese v osrednjih tradicionalnih glasilih.

Nič ne kaže, da bi delavci v kmečki zvezi videli svoje nasprotje, kar člankar namiguje, res pa je, da nam mnogi stavkovni pojavi in pojavi izražanja pasivne moči govorijo o njihovem nezadovoljstvu z institucijami, ki se deklarirajo kot zaščitnice njihovih interesov, kar velja tako za partijo, kot za sindikate, kakor tudi za institucije »delavske« države.

V tem začetnem pluralističnem valovanju zahtevati, da bi ZK s pomočjo SZDL spet zgrabili vse niti v svoje roke, bi pomenilo monistično vladavino politokracije, ki bi zaustavila vso energijo in manifestne konflikte potisnila nazaj v eksplozivno latentne. Reforma bi bila odložena in obnovljen bi bil apatični socialni mir. Partiji se z odhajanjem z oblastnega monopola odpirajo možnosti za bolj poglobljeno idejno iskanje bistva sodobnega humanističnega in demokratičnega socializma in za idejno spopadanje z nasprotnimi političnimi idejami. Vendar partija ne more ohranjati političnega in idejnega monopola: dopustiti mora politično izražanje tudi drugačnih idej, ker brez političnega in idejnega spopada ni razvoja, pa tudi ne delovanja ekonomskega trga, konkurence podjetij, lastniških oblik ipd. Brez političnega plu-

ralizma tudi ni pluralizma strokovnega in znanstvenega delovanja, pa tudi ne delovanja socialne države. Navsezadnje si tudi ni mogoče predstavljati razvoja modernejših družbe, kakršne so industrijske (ki pa že prehajajo v višje postindustrijske faze) brez celovitega strukturalnega pluralizma, vključno z razvitim političnim pluralizmom. Gre, na primer, za procese specializacije, delitve dela, ki so izhodišče za druge moderne procese, kot so: sinhronizacija – povezano in usklajeno delovanje specializiranih dejavnosti, standardizacija, koncentracija, mobilnost ipd. Enostavno rečeno, artikuliranje posebnosti, posamičnosti v smislu idej in njihovega avtonomnega organiziranja, institucionaliziranja in uresničevanja šele omogoča usklajevanje, povezovanje, standardiziranje, osredotočanje na skupno na podlagi gibljivih, dinamičnih procesov.

Člankarjevo tarnanje o nezadostni moči organiziranih sil v Sloveniji za odločen odgovor na zametke pluralističnih pojavov kaže na izrazito nerazumevanje teh pojavov ali na nestrinjanje z njihovim bistvom. Slednje pa pomeni iskanje izhodov iz krize v obstoječih, voluntarističnih političnih okvirih, ali spremenjenih, vendar nedemokratskih pluralističnih okvirih, ki ne obetajo razvoja k celovitejši modernizaciji družbe.

C) Tako pojmovanje pluralizma in še posebej političnega pluralizma v Sloveniji dobiva vse širše zaledje, hkrati pa doživlja največ napadov s srbskih političnih tribun in od uglašanih medijev iz tega okolja. Politične tendence po enotnosti v smislu sprejemanja močne enotne države ter karizmatičnega voditelja so v bistvenem nasprotju s konceptom političnega pluralizma in celovitim pluralizmom, z doseganjem skupnega na podlagi avtonomije posebnega – narodnega, so politične tendence preživelega in neuspešnega unitarizma. Če se člankar sprašuje, kdo je slovenskega delavca in intelektualca prepričal, da je Beograd sinonim za unitarizem ipd., potem na to retorično vprašanje že sam odgovarja s svojim zavračanjem pluralizma v obliki očitkov, da subjektivne sile v Sloveniji nimajo vseh niti v svojih rokah in da nimajo dovolj moči za odločen odgovor na pojave slovenske pluralistične pomladi. V teh trditvah se namreč zrcali monistični, unitaristični koncept.

Kosovski dogodki v vsej svoji zapletenosti ves čas prizadevajo in angažirajo Slovence, navsezadnje tudi zaradi tega, ker izdatna pomoč Slovenije za hitrejši razvoj Kosova ne daje zadovoljljivih rezultatov. Člankar očita Slovencem, da niso v zadostni meri sprejeli prave resnice o kosovskih dogodkih kot kontrarevoluciji. Slovenci so sprejeli resnico o tragediji Srbov in Črnogorcev na Kosovu, hkrati pa vedo tudi za resnico o nasprotnih pritiskih, ki zadevajo Albance, o vedno večjem medsebojnem oddaljevanju Albancev in Srbov, Črnogorcev, o medsebojnih konfliktih, o zaostalosti tega področja, o njegovem slabem političnem vodenju ipd., kar priča o tem, da je resnica o Kosovu celovita in ne enostranska. Zapletenih in kompleksnih kosovskih problemov ni mogoče rešiti čez noč in spričo tega je utopična člankarjeva trditev o pripravljenosti srbskega naroda, da bo v svoji in (naši) državi enkrat za vselej rešil te probleme.

Mitinge po Jugoslaviji slovenska javnost različno ocenjuje. Velika večina Slovencev, kot to sledi iz raziskovanja Slovenskega javnega mnenja 88, ocenjuje kulturni miting v Ljubljani kot manifestacijo zavzemanja za temeljne človekove pravice, saj večinske ocene izražajo dvom o utemeljenosti in zakonitosti sodnega postopka proti četverici obtožencev pred vojaškim sodiščem v Ljubljani, sodbo proti njim pa ocenjujejo kot krivično in protiustavno.

Množične mitinge v Srbiji, na katerih so bile izrečene (poleg izrazov podpore Srbom in Črnogorcev na Kosovu) tudi mnoge žaljivke in grožnje proti albanskim voditeljem na Kosovu, in med drugim tudi proti slovenskim voditeljem, ki jih slo-

venska javnost ocenjuje kot ugledne in jih politično podpira, pa slovenska javnost razumljivo različno ocenjuje. 36% je ocen, da izražajo težnje po nadvladi Srbije, 24%, jih ocenjuje kot izraze socialne ogroženosti množic, 20% je ocenilo, da gre za spodbujanje neredov, in to z namenom, da bi lahko uvedli izredno stanje, 7% pa je ocen, da so mitingi izraz podpore ogroženim Srbom in Črnogorcem na Kosovu. Očitno je, da so heterogene slovenske ocene mitingov v Srbiji drugačne od enotnih srbskih uradnih in verjetno tudi javnih političnih ocen, prav tako kot v obeh okoljih razlikujejo ocene o slovenskem mitingu v podporo štirim obsojencem pred vojaškim sodiščem. Sporočila množičnih dogajanj v obeh okoljih berejo v drugem okolju iz svojega zornega kota, kar govori za pluralizem ocen. Pri tem pa ni nobene bojazni, ki jo izraža člankar, da bi se ofenziva srbskega modela mitingov, ki so očitno kulturno in situacijsko specifično utemeljeni, razširila po vsej državi, kot ofenziva zoper delovanje in zmote celotne državne in politične demokracije. Glede na politično ravnanje v Sloveniji in ugotovljene empirične podatke je očitno, da model srbskih mitingov slovenskega okolja ne navdušuje. Dvomljivo pa je, ali je to dejstvo mogoče označiti že kar kot protisrbsko razpoloženje, kar počenja člankar.

Slovenci so se nesporno odločili za pot novega socializma: utemeljenega na tržni ekonomiji, na politični demokraciji političnega pluralizma, avtonomnih političnih gibanj, na večji politični avtonomiji Slovenije in spoštovanju njene suverenosti v jugoslovanskem družbenem prostoru. To ugotavljajo z do sedaj znanimi metodami in na različne načine razkriti rezultati raziskovanja javnega mnenja v Sloveniji (Raziskovalni inštitut FSPN) in prav bi bilo, da bi tem rezultatom v drugih okoljih v Jugoslaviji namenili večjo pozornost.

MOJCA DRČAR-MURKO

Dva pogleda ali dva svetova?

Glede na to, da je bila oddaja sarajevske televizije Dijalozi, z naslovom Proces, prvo živo, neposredno vzajemno obveščanje med Ljubljano in (preko Sarajeva) s srbohrvaškim govornim območjem o brizantni pravno-politični temi, zasluži pozornost z več strani: kot medjezikovni komunikacijski prodor in kot hkratna ugotovitev o kratkem stiku med obema jugoslovanskima prostoroma, kot ponujena možnost za začetek vsejugoslovanskega strokovnega pravnega dialoga na podukih ljubljanskega procesa in kot nazoren prikaz sedanjega prepada med dvema načelnima strokovnima pogledoma na odprte dileme.

Kaj je za prihodnost pomembnejše, še ne vemo dokončno. Če je oddaja šele prvič omogočila nepotvorjeno osnovno obvestilo o pravnih spornih točkah in njihovem političnem podtekstu, in če ji bo sledila še ustrezna radovednost časopisja, da bi popravilo, kar je zamudilo, je bilo oddajo pač mogoče gledati kot nov začetek. Lahko pa je bila, kljub moči televizijskega medija, oddaja že prepozna, da bi spremenila nakopičene vnaprejšnje predsodke večine Jugoslovancev zunaj Slovenije. In ko gre za strokovni dialog – če je mogoče domnevati, da so na »neslovenski« strani sodelovali tipični predstavniki strokovne kazenskopravne javnosti – je vzrokov za optimizem še manj. Le poredko je mogoče tako nazorno videti spopad med